



European
Commission

Rozstrzygnięcie sporów między inwestorem a państwem (ISDS)

Fakty i dane liczbowe

Zastrzeżenie prawne: niniejszy dokument został opracowany wyłącznie do celów informacyjnych, w oparciu o publicznie dostępne analizy i dane statystyczne pochodzące ze źródeł zewnętrznych. Nie ma on w założeniu charakteru wyczerpującego.

Ostatnia aktualizacja: 12 marca 2015 r.

Trade

**W kierunku umowy handlowej między UE a Stanami
Zjednoczonymi**
Handel z korzyścią dla każdego

Spis treści

1.	NA CZYM POLEGA ROZSTRZYGANIE SPORÓW MIĘDZY INWESTOREM A PAŃSTWEM?	3
2.	KTO WNOSI SPRAWY W RAMACH MECHANIZMU ISDS?	3
3.	CZEGO DOTYCZĄ SPRAWY WNOSZONE W RAMACH MECHANIZMU ISDS?	4
4.	KORZYSTANIE Z MECHANIZMU ISDS	5
5.	SYTUACJA W LATACH 2013 I 2014	6
6.	WYNIKI SPRAW WNOSZONYCH W RAMACH MECHANIZMU ISDS	7
7.	ROSZCZENIA PIENIĘŻNE A PRZYZNAWANE ODSZKODOWANIA	8
8.	JAKI JEST KOSZT ARBITRAŻU?	9

1. NA CZYM POLEGA ROZSTRZYGANIE SPORÓW MIĘDZY INWESTOREM A PAŃSTWEM?

Rozstrzyganie sporów między inwestorem a państwem (ISDS) to mechanizm włączany do międzynarodowych umów inwestycyjnych w celu zapewnienia poszanowania zobowiązań państw dotyczących ochrony wzajemnych inwestycji.

Umowy tego typu pojawiły się w latach 60. Obecnie istnieje ponad 3000 międzynarodowych umów inwestycyjnych zawierających klauzule dotyczące rozstrzygania sporów między inwestorem a państwem. 1400 z tych umów zostało zawartych przez państwa członkowskie UE.

W ramach tych umów inwestycyjnych państwa uzgadniają szereg zasad o ograniczonym zakresie („standardy ochrony inwestycji”), które określają sposób traktowania zagranicznych inwestorów w danym państwie (tzn. zakaz dyskryminacji, zapewnienie sprawiedliwego traktowania, odszkodowanie w przypadku wywłaszczenia oraz swoboda dokonywania transferów środków finansowych przez inwestora). Jeśli inwestor uzna, że te podstawowe zasady zostały naruszone, umowy inwestycyjne przewidują możliwość wniesienia przez inwestora sprawy przed wyspecjalizowany trybunał inwestycyjny ustanowiony na podstawie międzynarodowego regulaminu arbitrażowego (ONZ lub Banku Światowego), czyli mechanizm rozstrzygania sporów między inwestorem a państwem.

Międzynarodowe mechanizmy egzekwowania postanowień stanowią standardowy element większości umów międzynarodowych. Ich celem jest zapewnienie neutralnego forum do rozstrzygania sporów (np. system rozstrzygania sporów w ramach WTO).

Dochodzi do tego fakt, że umowy międzynarodowe, w tym umowy inwestycyjne, opierają się na prawie międzynarodowym i najczęściej nie należą do krajowego systemu prawnego. Z tego względu nie można się na nie powoływać przed sądami krajowymi (które są właściwe do rozstrzygania sporów na gruncie prawa krajowego). Wynika stąd potrzeba istnienia międzynarodowych trybunałów, w tym zajmującymi się inwestycjami.

2. KTO WNOŚI SPRAWY W RAMACH MECHANIZMU ISDS?

Inwestorzy wnoszący sprawy w ramach mechanizmu ISDS stanowią bardzo zróżnicowaną grupę, w skład której wchodzi przedsiębiorstwa, stowarzyszenia i osoby fizyczne.

W kierunku umowy handlowej między UE a Stanami Zjednoczonymi

Handel z korzyścią dla każdego

Z przeprowadzonej przez OECD analizy¹ około 100 spraw rozstrzygniętych w ramach mechanizmu ISDS (z lat 2006-2011) wynika, że:

„Profil inwestorów będących powodami obejmuje zarówno osoby fizyczne o niewielkim doświadczeniu międzynarodowym (np. stowarzyszenie emerytów), jak i wielkie korporacje wielonarodowe zatrudniające dziesiątki tysięcy pracowników i prowadzące działalność na całym świecie”.

Badanie OECD wykazało, że:

- 48% spraw wniosły średnie i duże przedsiębiorstwa, zatrudniające od kilkuset do kilkudziesięciu tysięcy pracowników;
 - tylko 8% z nich stanowiły ogromne korporacje wielonarodowe, tzn. korporacje figurujące na publikowanej przez UNCTAD liście 100 największych przedsiębiorstw wielonarodowych;
- 22% powodów objętych próbą stanowiły albo osoby fizyczne, albo bardzo małe przedsiębiorstwa prowadzące działalność zagraniczną na ograniczoną skalę (jeden lub dwa zagraniczne projekty);
- w 30% przypadków informacje na temat typu powoda nie były dostępne publicznie albo miały niewystarczający charakter.

3. CZEGO DOTYCZĄ SPRAWY WNOŠONE W RAMACH MECHANIZMU ISDS?

Większość spraw wnoszonych w ramach mechanizmu ISDS dotyczy aktów administracyjnych organów wykonawczych państwa mających wpływ na zagranicznych inwestorów, takich jak unieważnienie koncesji lub zezwolenia, decyzje o zagospodarowaniu przestrzennym lub naruszenia umowy.

W corocznej edycji przeglądu UNCTAD dotyczącego ISDS za 2014 r.² stwierdzono, że:

„Dwa typy aktów administracyjnych, które były najczęściej kwestionowane przez inwestorów w 2014 r., to: (i) unieważnienie umowy lub koncesji albo naruszenie jej warunków (co najmniej dziewięć przypadków); oraz (ii) cofnięcie albo odmowa wydania koncesji lub zezwoleń (co najmniej sześć przypadków)”.

¹ Gaukrodger, D. i K. Gordon (2012) „[Investor-State Dispute Settlement: A Scoping Paper for the Investment Policy Community](#)”, OECD Working Papers on International Investment, 2012/03, OECD Publishing (zob. P17-19).

² UNCTAD, IIA Issues Note, nr 1, luty 2015 r., [Recent trends in IIAs and ISDS](#) (zob. P7).

**W kierunku umowy handlowej między UE a Stanami
Zjednoczonymi**
Handel z korzyścią dla każdego

Z innego badania zleconego przez niderlandzki rząd również wynika, że 90% spraw wnoszonych w ramach mechanizmu ISDS dotyczy środków administracyjnych. Według tego badania pozostałe 10% spraw, które dotyczą środków legislacyjnych o zasięgu ogólnym, „nigdy albo prawie nigdy” nie kończy się sukcesem³.

Jeśli chodzi o sektory działalności, statystyki UNCTAD pokazują, że inwestorzy wnoszący sprawy w ramach mechanizmu ISDS działają w bardzo różnych branżach. W 2013 r. ponad 70% wszystkich nowych roszczeń dotyczyło inwestycji w sektorze usługowym (w tym dostaw energii elektrycznej i gazu, telekomunikacji, budownictwa, turystyki, bankowości, usług związanych z obsługą rynku nieruchomości, handlu detalicznego, mediów i reklamy itp.)⁴.

W 2014 r. rozkład sektorów był zbliżony: 61% nowych spraw dotyczyło sektora usług, 28% – przemysłów surowcowych, a pozostałe 11% – inwestycji w produkcję⁵.

4. KORZYSTANIE Z MECHANIZMU ISDS⁶

Według danych UNCTAD na koniec 2014 r. liczba znanych roszczeń wniesionych w ramach mechanizmu ISDS wyniosła w sumie 608 (z czego **356 spraw było już zamkniętych**).

- **Grupą najczęściej korzystającą z mechanizmu ISDS są inwestorzy z państw członkowskich UE.** Inwestorzy z Unii Europejskiej wnieśli w sumie 327 spraw, co stanowi ponad 50% wszystkich spraw wszczętych w ramach mechanizmu ISDS. Wśród powodów reprezentowani są inwestorzy z niemal wszystkich państw członkowskich UE (z wyjątkiem Estonii, Słowacji, Rumunii, Bułgarii, Malty i Irlandii).

Inwestorzy z **Niderlandów, Zjednoczonego Królestwa, Niemiec, Francji, Hiszpanii i Włoch** wnieśli w sumie 236 spraw, co odpowiada 72% wszystkich spraw rozstrzygniętych w UE i 39% spraw w skali ogólnoświatowej.

³ [The Impact of Investor-State-Dispute Settlement \(ISDS\) in the Transatlantic Trade and Investment Partnership](#), analiza przygotowana dla ministra ds. handlu zagranicznego i współpracy na rzecz rozwoju, Ministerstwo Spraw Zagranicznych, Niderlandy, 24.6.2014 r. (zob. P127, pkt 283).

⁴ UNCTAD, IIA Issues Note, nr 1, luty 2014 r., [Recent trends in IIAs and ISDS](#) (zob. P4).

⁵ [Recent trends in IIAs and ISDS](#) (zob. P7).

⁶ Zob.: [Recent trends in IIAs and ISDS](#)

**W kierunku umowy handlowej między UE a Stanami
Zjednoczonymi**
Handel z korzyścią dla każdego

- **Inwestorzy spoza UE rzadko wnoszą pozwy przeciwko państwom członkowskim UE.** W sumie odnotowano **29 takich spraw**, w których powodami byli inwestorzy z Rosji, Norwegii, Szwajcarii, Indii, Izraela, Turcji, Libanu, Stanów Zjednoczonych i Kanady. Stanowią one niespełna 5% wszystkich spraw wnoszonych w ramach mechanizmu ISDS na całym świecie.
- **Pozwy przeciwko państwom członkowskim UE składają najczęściej inwestorzy mający siedzibę w UE** (99 spraw, głównie przeciwko Republice Czeskiej, Słowacji, Węgrom, Polsce, Estonii, Rumunii i Hiszpanii).

Sprawy te były wnoszone na podstawie postanowień dotyczących ISDS zawartych w Traktacie karty energetycznej (którego stroną jest UE i każde z 28 państw członkowskich UE) lub **194 dwustronnych umów inwestycyjnych pomiędzy państwami członkowskimi UE**, które zostały zawarte przed rozszerzeniem i nadal obowiązują.

Lista dziesięciu państw, przeciwko którym wniesiono do tej pory najwięcej pozwów, obejmuje zarówno państwa rozwijające się, jak i rozwinięte: Argentyna (56 spraw), Wenezuela (36), Republika Czeska (29), Egipt (24), Kanada (23), Meksyk i Ekwador (21), Indie i Ukraina (16), Polska i Stany Zjednoczone (15).

Jeśli chodzi o podstawy prawne pozwów, najczęściej powoływano się na **Traktat karty energetycznej** (60 spraw), Północnoamerykański Układ Wolnego Handlu (53 sprawy) i dwustronną umowę inwestycyjną pomiędzy Argentyną a Stanami Zjednoczonymi (17 spraw).

5. SYTUACJA W LATACH 2013 I 2014⁷

Zgodnie z danymi UNCTAD w 2014 r. w ramach mechanizmu ISDS wszczęto 42 sprawy. Pomimo znacznych wahań, które występowały z roku na rok, liczba ta jest zbliżona do średniej obserwowanej od 2004 r., tj. ok. 40 spraw rocznie. W latach 2013 i 2012 liczba nowych spraw była wyższa – odpowiednio 59 i 54.

- Zarówno w 2013, jak i w 2014 r. większość spraw wniesli inwestorzy z UE – odpowiednio 33 sprawy i 27 spraw. **W 2014 r. inwestorzy z UE wszczęli**

⁷ Zob.: [Recent developments in ISDS](#) za 2013 r. i [Recent trends in IIAs and ISDS](#) za 2014 r. Zob. również [baza danych UNCTAD na temat spraw wnoszonych w ramach mechanizmu ISDS](#)

**W kierunku umowy handlowej między UE a Stanami
Zjednoczonymi**
Handel z korzyścią dla każdego

64% wszystkich nowych spraw wniesionych w ramach mechanizmu ISDS na całym świecie, podczas gdy w 2013 r. odsetek ten wyniósł 56%. **Dla porównania**, inwestorzy ze Stanów Zjednoczonych wnieśli 6 spraw w 2013 r. i 5 spraw w 2014 r.; inwestorzy kanadyjscy wszczęli 2 nowe sprawy w 2013 r. i 3 w 2014 r.

- **Inwestorzy z UE wnieśli w 2014 r. 16 spraw przeciwko państwom nienależącym do UE**, w szczególności przeciwko Czarnogórze, Argentynie, Indonezji, Indiom i Senegalowi. W 2013 r. takich spraw było 10 (m.in. przeciwko Egiptowi, Albanii, Meksykowi, Burundi i Serbii).
- **Państwa członkowskie UE jako pozwani**: w 2014 r. przeciwko państwom członkowskim UE wszczęto w sumie 15 spraw spośród 42 wszystkich nowych spraw wniesionych w ramach mechanizmu ISDS (tzn. stanowiły one 36% wszystkich nowych spraw), a w 2013 r. – 24 spośród 57 (41%).

Jednak **tylko 3 pozwy** wniesione w 2014 r. przeciwko państwom członkowskim UE (Rumunii, Cypru, Słowacji) **zostały wszczęte przez inwestorów spoza UE**.

W przypadku **12 pozostałych pozwów przeciwko państwom członkowskim UE** (głównie Słowacji, Republice Czeskiej, Hiszpanii i Rumunii), **powód był obywatelem UE (z Niemiec, Niderlandów, Cypru, Wielkiej Brytanii, Szwecji)**. W 2013 r. odsetek ten był nawet większy – 23 z 24 (96 %) spraw przeciwko państwom członkowskim UE zostało wszczętych przez przedsiębiorstwa unijne.

Na koniec 2014 r. łączna liczba znanych spraw arbitrażowych dotyczących inwestycji wewnątrzunijnych wyniosła zatem 99 – niemal **trzy czwarte wszystkich spraw, w których pozwany było państwo członkowskie UE**

6. WYNIKI SPRAW WNO SZONYCH W RAMACH MECHANIZMU ISDS

W wielu przypadkach spory pozostają poufne. Trudno jest zatem dokonać pełnej oceny ich wyników. UNCTAD i ICSID wydały jednak kilka opracowań, w których przeanalizowano pozwy i orzeczenia w dużej liczbie spraw wniesionych w ramach mechanizmu ISDS i z których wynika, że **statystycznie państwa wygrywały sprawy znacznie częściej niż inwestorzy**.

**W kierunku umowy handlowej między UE a Stanami
Zjednoczonymi**
Handel z korzyścią dla każdego

Według UNCTAD⁸, spośród łącznej liczby 356 spraw zakończonych do końca 2014 r.:

- **37% (132 sprawy) rozstrzygnięto na korzyść państwa**, oddalając wszystkie roszczenia jako bezzasadne lub z powodu braku jurysdykcji;
- **28% (101 spraw) zakończyło się ugodą**;
- **25% (87 spraw) rozstrzygnięto na korzyść inwestora**, przyznając odszkodowanie pieniężne;
- **8% (29 spraw) zostało umorzonych** z powodów innych niż ugoda lub z nieznanymi powodów;
- 2% (7 spraw) rozstrzygnięto na korzyść inwestora, ale nie przyznano odszkodowania pieniężnego.

W przypadku państw członkowskich UE odsetek oddalonych pozwów jest jeszcze wyższy niż w przypadku przeciętnego państwa. Szczegółowe dane ICSID dotyczące UE⁹ wskazują, że w przypadku spraw wnoszonych przeciwko państwom członkowskim UE:

- w **44% spraw oddalono wszystkie roszczenia** albo odmówiono jurysdykcji;
- w **36% spraw sprawa zakończyła się ugodą** albo została w inny sposób umorzona;
- w **20% spraw spór zakończył się orzeczeniem uznającym roszczenia** w całości lub w części.

7. ROSZCZENIA PIENIĘŻNE A PRYZNAWANE ODSZKODOWANIA

Kompletna ocena tej kwestii jest trudna, ponieważ informacje na temat wysokości roszczeń pieniężnych i przyznawanych odszkodowań nie zawsze są ujawniane, nawet w przypadku postępowań, które mają jawny charakter.

Analizy wskazują jednak, że w przypadkach gdy trybunał orzekł na rzecz inwestora (tj. w 25 % wszystkich spraw wnoszonych w ramach mechanizmu ISDS, zgodnie z danymi UNCTAD), **odszkodowanie przyznane inwestorom stanowi tylko niewielką część ich pierwotnego roszczenia.**

⁸ [Recent trends in IIAs and ISDS](#) (zob. P8).

⁹ [ICSID case load – special focus European Union](#), ICSID, Bank Światowy, 1.1.2015 r.

**W kierunku umowy handlowej między UE a Stanami
Zjednoczonymi**
Handel z korzyścią dla każdego

Jedna z pierwszych szczegółowych analiz, której przedmiotem były 82 sprawy wniesione w ramach mechanizmu ISDS, została opublikowana w periodyku prawniczym „North Carolina Law Review”¹⁰. Stwierdzono w niej istnienie uderzającej różnicy pomiędzy średnią kwotą roszczenia a średnią wysokością przyznanego odszkodowania: średnia kwota roszczenia wyniosła ok. 343 milionów USD, ale średnia wysokość odszkodowania przyznanego przez trybunał wyniosła tylko 10,4 milionów USD.

Nowsza analiza¹¹ podaje przewidywane wyniki opierające się na rozszerzonym i zaktualizowanym zbiorze danych, które zasadniczo potwierdzają te wnioski. W tej próbie:

„średnia, skorygowana o inflację wysokość dochodzonego odszkodowania [...] wynosiła ok. 622,6 milionów USD”, natomiast „średnia wysokość przyznanej kwoty (włączając w to ugody i umorzenia postępowania, w przypadku których przekazanie środków powodowi przez państwo jest publicznie udokumentowane) wyniosła ok. 16,6 milionów USD”.

8. JAKI JEST KOSZT ARBITRAŻU?

Zgodnie z badaniem OECD¹² ponoszone przez powoda koszty obsługi prawnej i postępowania arbitrażowego wynoszą średnio ok. 8 milionów USD.

- Największym składnikiem kosztów są wydatki każdej ze stron (inwestora i państwa) na własnych **doradców prawnych i ekspertów** (ok. 82% kosztów postępowań w sprawach wnoszonych w ramach mechanizmu ISDS).
- **Oплата arbitrażowa** stanowi średnio ok. 16% kosztów.
- **Koszty administracyjne** płatne na rzecz instytucji, które organizują postępowanie arbitrażowe i zapewniają sekretariat, są niskie i stanowią zwykle ok. 2% kosztów.

¹⁰ [Empirically evaluating claims about investment treaty arbitration](#), Susan D. Franck, North Carolina Law Review, grudzień 2007 r.

¹¹ [Using Investor-State Mediation Rules to Promote Conflict Management: An Introductory Guide](#), Susan D. Franck, Washington & Lee Public Legal Studies Research Paper Series, 2 lutego 2014 r. (zob. P14).

¹² [Investor-State Dispute Settlement: A Scoping Paper for the Investment Policy Community](#) (zob P19).
